

F E L H I V Á S H E L Y E T T

As előző számunkban meghirdetett "műfordítóverseny" határidejét november 20-ra meghosszabítjuk, hogy azok, akik nyáron még fordítottak vagy most fordítanak munkáikat beadhassák. /Másik ok: a vizsgaidőszakban a tanzsékek sem tudták volna elbírálni a már meglevő pályázatokat./ A feltételek a korábban megadottakkal azonosak. A beadott fordítások közül két novellát - mintegy "ízeltől" - most közlünk.

/Szerk./

BEMUTATJUK B. S. JOHNSONT

B.S. Johnson, fiatal angol író, május elején itt járt Magyarországon, és ez adta az ürügyet és az aktualitást ahhoz, hogy egy novelláján keresztül bemutassuk őt a BÖLCSÉSZ-ben.

Az alábbi sorok nem ismertetés vagy értékelés akarnak lenni - erre hivatottabb Szegedy-Maszák Mihály cikke az 1972/3-as Nagyvilágban - csak néhány gondolat, mely segíthet Johnson megismerésében.

1939-ben született Londonban. Eddig két verseskötete jelent meg és számos novellája. Fő műfaja a regény: az angol "új regény" legjelentősebb képviselője. Az angol irodalom régi, azóta nem igen követett /Sterne/ és újabb, sokat utánzott /Joyce, Beckett/ irányzatainak folytatója, továbbfejlesztője. Eddig 1963-tól, öt regénye jelent meg, a hatodik most van nyomdában. /Travelling People - Utazó emberek, 1963;

Albert Angelo, 1964; Trawl - Halászháló, 1966; The Unfortunates - A szerencsétlenek, 1969; House Mother Normal - Normális Házanya, 1971; és Xtie Malry's Own Double-Entry - Xtie Malry kettős könyvelése, 1972; /

Tematikailag ezekben nincs semmi meglepő. Az első négy, egyre konkrétan önéletrajzi jellegű műben csak önmagáról ír, saját problémáit helyezi a középpontba, ezeket boncolgatja, ezekre próbál megoldást találni. Ez az önboncolás, önelemezés láthatóan és hihetően őszinte és nagyon meggyőző. Szerinte is az őszinteségen van a hangsúly az írásaiban. "Magannak irok" mondja, " a problémáimról, melyek befolyásolnak, kiírom őket magamból, amilyen pontosan tudom." Ez az őszinteség néhol szokatlan, megdöbbentő, de mindenképpen hasznos. Ebből a szempontból a csúcspont szerintem a harmadik regénye, ahol a szemünk előtt húzza végig "gondolatai keskeny hálóját múltja széles tengerén", és a folyamat végén megszabadul, katarzisszerűen megtisztul az addig ránehezülő magányérzettől, izoláltságtól. Az út végén más emberként száll partra, ahol új élet, otthon, szerelem várja - legalábbis a befejezés erre utal. Ugyanakkor a megoldás szolipszisztikus, múltat tagadó jellege kényelmetlen érzést kelthet az olvasóban - ez az író, /és a valóság/ szempontjából azonban lényegtelen. Az első négy regény után "izület" következik, amely irányváltozást, de egyben folytonosságot is jelent. Az irányváltoztatás a tematikában hangsúlyozott, Johnson saját magából kezd kifelé, társadalmi problémák felé fordulni. Társadalmi jellegű kérdéseket már eddig is felvetett, de ezeket mindig mellékesen, a saját énjén át "tükrözve és megtörve", azzal

összefüggésben mutatta be. Az ötödik regény az objektív időt remekül érzékeltető módszerrel egy szegényház 9 idős lakójának és a házanyának /gondnoknőnek/ fésüként egymásbailleszthető, szinkron belső monológjain keresztül mutatja be sivár életük egy ijesztően átlagos napját. A különböző fokú szenilitástól eltekintve szellemileg ép öregeknek múltjukat idéző, nosztalgikus emlékezéseik mellett el kell tűnniük a "normális" házanya csipkelődéseit /szószerint, ollóval!/ goromba tréfáit és perverz fajtalanzkodásait. Emellett a jellemábrázolás szeptem ebben a regényben a legjobb. "Történetet elmondani, figurát bemutatni a film, TV sokkal jobban képes a regénynél; ez utóbbi egyik nagy lehetősége viszont a belső monológ." - mondja Johnson, és ezen állítás második felének kétségtelen bizonyítéka a House Mother Normal.

Most még néhány szót Johnson művészetének egyik központi problémájáról, az olvasó - író /regény/ viszony, illetve maga a regény átalakításáról, arról a kísérletről, hogy ezeket a kor követelményeinek megfelelővé tegye. Ezzel kapcsolatban két szempontot emelek ki.

Az egyik a nyelven túli, nonverbális eszközök merész használata /üres, fekete oldalak, lyukak a lapban, dobozregény/, amely egyrészt az olvasó figyelmének felkeltését és lekötését, másrészt szavakkal nem, vagy csak kevésbé árnyaltan kifejezhető jelentések közlését teszi lehetővé. Az Albert Angeloban a lapba vágott lyuk rengeteg lehetőséget lők az olvasó elé, aki talán elgondolkodik és észreveszi az így felvillantott

előérzeteket, utalásokat gondolatokat.

A másik nagyon fontos szempont Johnsonnál az író-olvasó viszony közvetlenné, néhol kétirányúvá tétele. A kétirányúság azt jelenti, hogy a regényt nem tekinti késznek a megírással, hanem csak az elolvasás befejeztével, és az alkotás során nem csak ő, az író aktív, hanem az olvasó is az lehet. Állandó elidegenítő effektusokkal éri el, hogy az olvasó végig tudatában van annak, hogy regényt vagy novellát, egyszóval műalkotást olvas, nem pedig egy történetet figyel, élethű figurákkal, nagy azonosulási lehetőséggel. A regény szerkezetének feltárásával, az írás folyamatába való állandó bepillantás-engedéssel, sőt azzal, hogy hagyja az olvasót belenyúlni a mű elkészítésébe, az író arra törekszik, hogy az ember ráébredjen arra, hogy műalkotást tart a kezében, mögötte az íróval, aki szintén ember, és legalább olyan fontos mint a regény hősei, arra is, hogy maga az olvasó is önálló lény, nem szabad azonosulnia a mesével, tartania kell magát, nem pedig menekülni a valóság elől. Az olvasó bevonásának kísérletére példa a negyedik regény, amely egy dobozban van, és 27 különálló, hosszabb-rövidebb részét az olvasó tetszés szerinti sorrendben olvashatja. /Állítólag a Modern Könyvtár sorozatban magyarul is megjelenik, de sajnos, könyvformában./ A hatodik regényében Johnson, mint író, beszélget a figurával, állandóan kommentálja a kezünkben tartott könnvet, mint regényt, a figurák is tudják, hogy regényhősök és az olvasók sem történetet olvasnak, hanem nagyon érdekes, szokatlan és tanulságos élményrészesek. A *Xtie Malry's ...* ebből a szempontból Johnson kiemelkedő alkotása. Nem véletlenül idézi az egyik fejezet élén

Széll Zsuzsa Válság és regény c. tanulmányából a következő sorokat: "...tartalmi és formai átalakulása közben a regény önmagát is szükségszerűen ironikusan szemléli. Parodisztikus formákban tagadja önmagát, hogy önmagán túlnőhessen." Az olvasóhoz való közvetlenség legszebb példája az Albert Angeló vége, ahol félbeszakítja a mesemondást és a regény leple alól kilépve odaáll az olvasó elé és orditozik vele, szitkozódik, mert végülis, a regény írása közben rájött, hogy a mondanivalóját /a költő helyzetéről egy olyan közegben, ahol senkit sem érdekel a költészet/ másképp nem tudja közölni.

